

BÉRCES KÁZMÉR:

Védőbeszéd dekadens világunkért

Válasz Tellér úr néhány felvetésére

Mindenekelőtt engedjék meg, hogy örömömnek adjak hangot, melyet afelett érzek, hogy hazánk felelős értelmiségének jeles képviselője, Tellér Gyula, elevenjébe vág korunk jelentős kérdésének. S bár a magam részéről a kérdésfeltevés általánosabb megfogalmazását, s a megközelítési mód árnyalását javasolnám a szerző számára, mégis, kiemelkedő eredménynek tartom, hogy a hamleti paradigma kifulladását megkísérli körbejárni. Főképp azért érzem jelentősnek vállalkozását, mivel írása végén, ha csak jelzés szintjén is, eljut a probléma gyökerét képező kérdésig, nevezetesen a történetiség vállalásának alapvető kérdéséig.

Ám ugyanezen a ponton elengedhetetlennek tartom, hogy bizonyos észrevételeimnek hangot adjak. Olyan megjegyzések következnek tehát, melyekkel megkísérlem a magam szerény eszközei révén a probléma közelebbi megértését célzó disputa elmélyítését. Hiszen már Tellér írásának zárszava is ellentmondani látszik egy korábbi megjegyzésének. Az általa a szubjektivitás és az objektivitás összemosásaként jellemzett, s ekképp kárhóztatott fenomenológiai iskola talán legfőbb eredményeként tarthatjuk számon ugyanis, hogy igyekezett alapos leírását – megkockáztatom, első elvileg megalapozott leírását – adni az embernek, mint történeti lénynek. A fenomenológia egyik alapvető

kérdése tehát megegyezik Tellér kérdésével – talán nem véletlenül.

S bár a fenomenológia aligha szoruló védelemre, mégis fontosnak érzem annak megemlítését, hogy az iskola alapítója, Edmund Husserl, meghatározó alkotói korszakát szentelte Európa XX. századi válsága megoldásának. De ezen túlmenően is, az európaiság megváltozása elengedhetetlenné tenné, hogy európaiságunk elvi és egyetemes kérdéseivel kapcsolatban törekedjünk a szellemtörténeti összefüggések helyes felvázolására. Minden más csupán zszurnalizmus.

Tellér kárhóztatja az európai eredetű természettudományokat is, s furcsa mód éppen eredményeik miatt. A bizonytalansági reláció, és más említett fizikai törvényszerűségek valóban megbontják a descartes-i--newtoni világkép determinisztikus és törvényekbe foglalható rendszerét. De vajon Isten a régi fizika törvényei alapján teremtette a természeti világot? Persze még Isten ideájára sincs szükségünk ahhoz, hogy belássuk, világunk jóval összetettebb rendszer, mint amit a meghaladott világkép megragadni képes. A statisztikai ingadozás vagy a kvantum-relációk pedig nem ördögi mesterkedések, hanem a tudomány fejlődése során kikristályosodott, jelenleg a kutatók többsége által elfogadhatónak tekintett közelítések. A világ egyszerű leírhatóságának követelményét állítani a tudomány eszméjének tökéletesedése ellenében, nos, legalábbis tudományellenességnek tűnik.

S ugyanígy állna a helyzet a társadalom- és szellemtudományokkal is? A világra irányuló reflexió talán legmagasabb szintű kifejeződései e szellemi produktumok, hiszen nem a természeti világot tárják fel,

hanem az ember sajátos terét. Vajon a hermeneutika, mely több évszázados háttérbe-szorítottságból mentette ki a művészeteket és megértésüket, mennyiben járul hozzá a hamleti paradigma lebontásához? Tette inkább abban áll, hogy felszabadította a művészet és a szellem értelmezését a régi természettudomány pozitívizmusban csúcspontját elérő igazságélményének nyomasztó hatása alól. Ez is inkább a hamleti világ megmentésére tett kísérletként értékelendő, akárcsak a már említett fenomenológiai iskola.

S hogy még egy példát említsek, a szerző által károsnak ítélt frankfurti iskola alapszövege épp a Tellér Gyula által is elvetendőnek tartott egydimenziós embert kitermelő világrend kíméletlen leírására vállalkozik. Még a megfogalmazás is tőlük ered! Elképzelhetőnek tartom épp ezért, hogy amikor Tellér hadakozik korunk tudományos teljesítményei ellen, valójában a Hamletért vívott harcban leghűbb szövetségeseinket támadja. Egy oldalon állnak tehát. Mivel volna magyarázható, hogy mégis ellenfelekként tűnnek elénk a cikk olvastán?

Ha világunk posztmodern vagy éppen globalizált, aligha lehet helyes megközelítés, ha elvetjük egészen. Mindannyian e kor gyermekei vagyunk, s korunk az általam is nagyra tartott hamleti kor örököse. Azonban szembe kell néznünk azzal, hogy korunk már csak örökös, s így jól tesszük, ha éberen őrkdünk a letűnt kor kincsei felett. Ugyanakkor nem építhetünk magunknak álomvilágot, hiszen a sorsunk elől való menekülés aligha volna megfelelő életvezetési elv. Ragaszkodjunk tehát történetiségünkhöz, hamleti örökségünkhöz, ám ne feledkezzünk meg jelenünkről, az új értékek felfedezéséről sem! Ne tévesszük össze

a tulajdonságok nélküli embert az egydimenziós emberrel! Ezzel már jóval többet tennénk, mint gondolnánk.